

Fjärde Världens reporter Solveig Hauser intervjuar Lena Israel på den romska filmfestivalens första dag.

”Varje kameravinkel är ett moraliskt ställningstagande”

Romsk film

Den första filmfestivalen i Sverige för romsk film ägde rum i Stockholm på biografen Zita andra helgen i oktober. Initiativtagare och den som sett till att det kunde bli av, efter att ihärdigt ha sökt finansiering under tretton år, är Domino Kai, som är själv är finsk-svensk rom. Han fanns på plats på festivalen, som presenterade fem filmer från olika länder, samtliga regisserade av romer.

Med på festivalen fanns också filmforskaren Lena Israel som kommenterade filmerna och berättade om sin nuvarande forskning, som handlar om hur romer representeras i filmer. Jag fick chansen att ställa några frågor till henne på lördagen i samband med att två av festivalens filmer visades: *Min romska familj*, Woody Allen och *jag och Liberté*. De recenserar kort nedan.

Kan du berätta om bilden av romer i film?

- Bilden av romer är fortfarande väldigt rasistisk och stereotyp, framförallt i amerikansk populärkultur.
- De framställs som ondskefulla, hämndlystna, aggressiva, främmande och avskilda från majoritetssamhället. Allt är skildrat med vår blick och vi kan inte identifiera oss med dem; de utnyttjar samhället, hotar icke romer och dramaturgin är ofta uppbyggd kring oss som de goda kontra de onda romerna.

Finns det alternativ till de filmerna?

- Exempelvis Tony Gatlifs film *Gadjo Dilo* är en film som visar romsk kultur ur romskt perspektiv, och där inte det vita majoritetssamhället är en norm. En annan film är *Zigenarna flyger till himlen*, av Emil Lotjanu. Det är en film som gillas av romer, de brukar säga, åh det här är vår film. Den är en hyllning till den romska kulturen, musiken och sången.

Har du någon egen favorit på festivalen?

- Jag måste rekommendera filmen *Liberté* (Tony Gatlif), som för första gången visas i Sverige. Det är också en av de första spelfilmerna som tar upp hur romer behandlades under andra världskriget. Den bygger på en sann historia och han skildrar bland annat romernas jämlikhetsideal, och tar ställning mot rasism och diskriminering. Den visar att romerna har en fantastisk kultur, som påverkat vår kultur, men inte tillerkänts det.

Vad tycker du om filmer som *Svart katt, vit katt* och *Zigenarnas tid* av Emir Kusturica, som skildrar romer på ett humoristiskt sätt men som samtidigt ger stereotypa bilder av romer?

- Kusturica har gjort mycket för att

Lena Israel forskar om hur romer porträtteras i filmer, och är verksam vid Högskolan i Halmstad. Foto Solveig Hauser

föra fram romer och framförallt romsk balkanmusik, och jag tycker mycket om de filmerna. *Zigenarnas tid* är nästan en burlesk och jag tror han skulle skildra icke-romer på ett liknande sätt. Men den opera han gjort på *Zigenarnas tid* är jag tveksam till. Den är delvis rasistisk och stereotyp.

Ser du att någon förändring äger rum i de filmer som görs idag?

- Romer gestaltas på ett mer positivt sätt, av filmskapare som Tony Gatlif framförallt, och även Emir Kusturica, men bilden i USA lever kvar.

En viktig fråga som Lena Israel tog upp när hon kommenterade filmerna efter visningen på biografen Zita, var vilken makt media har när den hjälper till att befästa de bilder vi har om olika folkgrupper. Bilderna är en spegel av den diskriminering som finns i samhället, men blir extra allvarlig när diskrimineringen är så stark som den är idag mot romer. Genom att citera filmskaparen Jean-Luc Godard, som sagt att "varje kameravinkel är ett moraliskt ställningstagande", ville hon ge media en knuff i ryggen och en uppmaning att fundera kring dessa frågor.

Solveig Hauser

Filmer som nämns i artiklarna

- Svart katt, vit katt (1998), regi Emir Kusturica, Jugoslavien
- Zigenarnas tid (1988), regi Emir Kusturica, Jugoslavien
- Gadjo Dilo (1997), regi Tony Gatlif, Frankrike
- Liberté (2010), regi Tony Gatlif, Frankrike
- Min romska familj, Woody Allen och jag (2009), regi Laura Halilovic, Italien
- Cigani lete u nebo/Zigenarna flyger till himlen (1975), regi Emil Loteanu, Ryssland

Tony Gatlif är en världskänd romsk filmregissör av filmer som Gadjó Dilo, Latcho Drom och Liberté. Foto: Miyazma

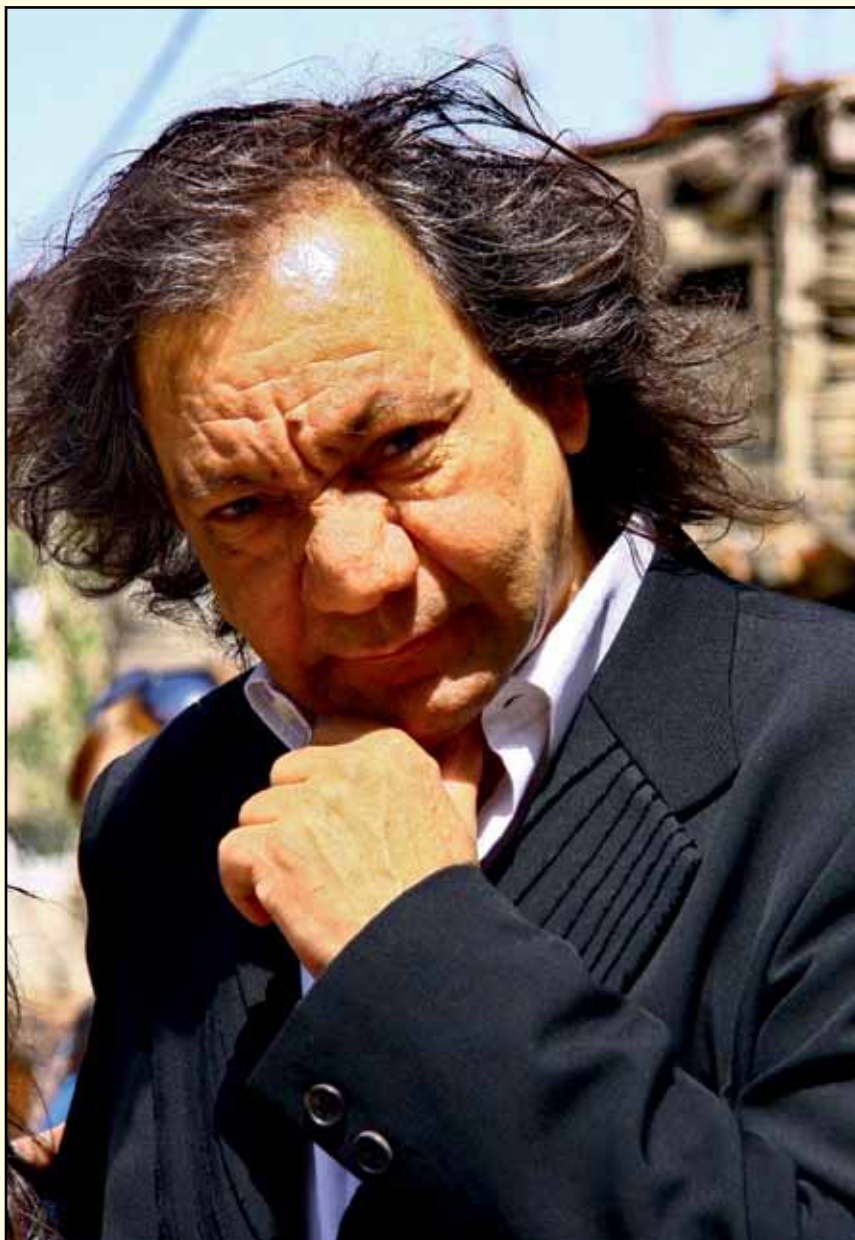
Romsk film

Den första romska filmfestivalen i Sverige ägde rum 7–12 oktober på biografen Zita i Stockholm. Domino Kai, som organiserat hela festivalen, öppnade den på kvällen den 7 oktober. Maria Leissner från Delegationen för romska frågor talade om hur positiva romska bidrag till Europas kultur ofta förbises:

– Det kan gälla bidrag till musiken, inom sport med mera. Eller flamencon, där många inte känner till den romska kopplingen, påpekade hon.

– En kultur kan diskrimineras bara genom det faktum att man osynliggör den, konstaterade Maria Leissner. Men den romska kulturen är nu även officiellt en del av den svenska, i och med att romerna förklarats som en nationell minoritet. Så vi har alla anledning att ta del av den, påpekade hon och fortsatte:

– Det är också så att anti-ziganismen är den enda accepterade rasismen i Europa idag. Att Förintelsen

Film av Tony Gatlif inledde filmfestivalen

inte bara drabbade det judiska folket utan även romerna är fortfarande okänt för många. Det finns till och med de som förnekar detta.

Resa genom tid och rum

Filmen som vi sedan fick se, den fantastiska *Frihet*, är regisserad av Tony Gatlif, en filmare som själv är av romskt ursprung. Den skildrar just hur romerna förföljdes under andra världskriget. Filmen har som verklighetsförebild en romsk familj som fängslades i Belgien och fördes till

Auschwitz 1944.

Hans första film om romer, *Les Princes*, handlar om romer och sinter i Paris förorter och fick inte svensk distribution. Den följdes av *Latcho Drom* som är en resa i tid och rum genom romsk musik och som gjorde Gatlif världskänd. *Gadjó Dilo*, den tredje han gjorde om romernas liv, är en spelfilm där de flesta av skådespelarna är icke-professionella och kommer från den by där filmen spelades in.

Henrik Persson

”Min romska familj, Woody Allen och jag”

Min romska familj, Woody Allen och jag bygger på dokumentära bilder från regissören Laura Halilovics uppväxt i Italien. Den berättar om en ung flicka som vill gå sin egen väg. Frihet för henne är att få bestämma själv. Mamma och mormor säger att hon ska förlita sig på ödet och gifta sig.

Laura tar också filmkameran och går ut och frågar italienarna vad de tycker om romer. ”De borde skjutas, de är äckliga, de stjälar och slåss”, får hon som svar.

Själv bor Laura i lägenhet, men mormodern bor i husvagnsläger. Hon har bott i Italien sedan 1968 men hotas av vräkning efter konflikter med grannar. De skriker: ”ni är inte italienare, försvinn härifrån”.

Det är en ärlig skildring av svårigheter med identitet och att accepteras i det italienska samhället. Mamman säger till henne att alla hatar romer, men själv ser jag en familj som kämpar med sin försörjning, inte alls olik någon annan.

”Liberté”

Bildspråket i Liberté är motsatsen till den förra filmens kyliga förortsbetong och karga parkeringsplats bredvid stadens sopstation, där husvagnslägret stod uppställt. Här är vi på den franska landsbygden bland böljande kullar i mjukt, förföriskt solljus.

Intrigen rör sig kring en familj resande romer i Frankrike under andra världskriget. De jagas av tyskar och får hjälp av några bybor för att slippa bli tillfångatagna, när de gjort ett av sina årliga stopp i byn för att hjälpa till några dagar med att bärga skörden. En liten fransk pojke som tagits om hand av familjen efter att han förlorat sina föräldrar spelar också en central roll.

Filmen bygger på en verklig historia och här kan man, precis som Lena Israel efterlyser i filmer om romer, verkligen leva sig in i romernas situation, och man identifierar sig med dem och berörs av deras öde. Mycket spännande och äkta och det känns som vi är långt ifrån Hollywood.

Solveig Hauser

Domino Kai:

Ovilja att ge oss plats

Fjärde Världen passade också på att få några ord med arrangören Domino Kai som jobbat aktivt med frågor om romsk kultur. Han deltog bland annat i Delegationen för romska frågor, en utredning för att förbättra situationen för romer i Sverige, som regeringen tillsatt, och som lämnade sitt betänkande förra året. Maria Leissner var ordförande i utredningen.

Hur ser situationen ut för romsk kultur i Sverige idag?

– Det finns en ovilja att ge oss plats, trots att vi varit en minoritet i Sverige i femhundra år.

Vilken är den viktigaste frågan som romska grupper i Sverige driver just nu?

– Att man ska lyssna på oss och ta med oss i besluten som rör oss, snarare än någon enskild fråga.

Har det hänt något efter att Delegation för romska frågor lämnade sitt betänkande till regeringen förra året?

– Det återstår att se vad som kommer ut av det, men det ursprungliga förslaget om att satsa 80 miljoner per år under en tjuugoårsperiod har bantats

ned kraftigt. Det nuvarande förslaget är att samtliga kommuner i Sverige ska dela på 10 miljoner per år i fyra år. Om tio kommuner kommer och säger att de vill göra insatser blir det ju en försvinnande liten del i den totala budgeten. Så jag är besviken.

Det fanns också ett förslag i betänkandet om att Sverige ska tillsätta en sanningskommission om de historiska övergrepp som skett mot romer. Vad händer i den frågan?

– Inför valet gjorde man en rundfrågning bland partierna, men inget av regeringspartierna ställde sig bakom det förslaget. Idag är det arbetsdepartementet som är ansvarig för integrationsfrågorna, där statsrådet Erik Ullenhag är minister. De har sagt att de ska skriva en vitbok. Men det är också sagt att vitboken inte ska innehålla några förslag till åtgärder och då kan man vara tveksam till syftet.

Solveig Hauser

Maria Leissner och Domino Kai vid invigningen av den romska filmfestivalen på biografen Zita. Foto: Solveig Hauser.

